

> Retouradres Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

College van B&W van Gemeente Eemsdelta
T.a.v.
Postbus 15
9900 AA Appingedam

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Olonummer
7429999

Onze referentie
1322063

Datum 27 december 2022
Betreft Wabo advies omgevingsvergunning rijksmonument

Bijlagen
0

Naam Andreaskerk
Adres 't Loug 1
Postcode/plaats 9909AA Spijk
Gemeente/provincie Eemsdelta; Groningen;
Monumentnummer 9483

Geacht college,

Op 5 december 2022 vroeg u mij u te adviseren over de voorgenomen wijziging(en) van bovengenoemd monument op grond van artikel 2.26, derde lid, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) in samenhang met artikel 6.4, eerste lid onder a, van het Besluit omgevingsrecht (Bor). U heeft mij daartoe de aanvraag om een omgevingsvergunning toegezonden.

Advies

Ik adviseer u de gevraagde omgevingsvergunning nog niet te verlenen. In onderstaande motivering licht ik dit nader toe. Vervolgens benoem ik de benodigde aanpassingen in het plan die tot een positief advies kunnen leiden. Bij de beoordeling heb ik de stukken betrokken zoals deze zijn ingediend bij de aanvraag. Mijn adviezen zijn als volgt:

- Bij de reconstructie van de brug geen stalen brugliggers toe te passen, maar de brug geheel in hout uit te voeren, passend bij de historische situatie;
- Voor het inrichtingsplan van het kerkeiland het verloop van de slingerpaden zoveel mogelijk af te stemmen op de oorspronkelijke padenstructuur, zoals deze aan het begin van de twintigste eeuw aanwezig was;
- De grafzerken niet in een verstrooid patroon over het kerkeiland te plaatsen, maar de huidige opstelling te handhaven;
- Bankjes en andere inrichtingselementen in stijl en vormgeving meer af te stemmen op de uitstraling van de kerk.

Het plan

Het plan betreft de herinrichting van het kerkeiland van de Andreaskerk te Spijk, en het (terug)plaatsen van een historische brug over de ringgracht. Het ontwerp van de brug, die zich aan de oostzijde van de kerk bevond, is gebaseerd op historisch fotomateriaal uit de periode 1900-1970. De brug had een relatie met de destijds aanwezige slingertuin op het kerkeiland. Het kerkeiland wordt heringericht, waarbij opnieuw een slingertuin wordt aangelegd, refererend maar niet gelijk aan de slingertuin die aan het begin van de twintigste eeuw aanwezig was op het kerkeiland. De verharde paden worden uitgevoerd in (hergebruikte) waaltjes, de halfverharde paden worden uitgevoerd in Komex (steenachtig materiaal, kleur naturel). De grafzerken, die nu in twee groepen aan weerszijden van de kerk liggen, worden in een verstrooid patroon op het kerkeiland herplaatst. Tevens worden enkele zitbankjes en een picknicktafel geplaatst. De dubbele bomerrij op en rond het kerkeiland blijft behouden. Ter onderbouwing van het plan is een tuinhistorisch onderzoek opgesteld, een inrichtingsplan gemaakt, en zijn enkele bouwtekeningen aangeleverd van de te herplaatsen brug.

Motivering

Hoewel ik over verschillende onderdelen van het plan positief ben, roept het plan ook een aantal vragen op. In het navolgende zal ik op de verschillende onderdelen ingaan, met enkele adviezen.

De brug

Op historisch fotomateriaal, gemaakt tussen omstreeks 1900 en 1970, is een smalle houten voetgangersbrug te zien aan de achterzijde van de kerk. Elke zijde bevat twee witte horizontale houten delen, boven elkaar geplaatst als balustrade, met verticale houten staanders, eveneens van hout en in wit. Deze worden in het nieuwe voorstel op gelijke wijze overgenomen. Het houten klaphekje met smalle, verticale houten spijlen, dat op de historische foto's halverwege de brug is te zien wordt eveneens teruggebracht. Het bruggetje stond niet haaks op de achtergevel van de kerk, maar lijkt haaks te zijn geplaatst ten opzichte van de voorgevel van de woning aan de overzijde van de gracht. Ook dit is overgenomen in het voorstel. De brug is, gezien het aanwezige historische fotomateriaal, gedurende zeer lange tijd onderdeel is geweest van het kerkeiland. Ik ben op hoofdlijnen positief over de zorgvuldige wijze waarop deze onderdelen van de brug worden gereconstrueerd, zowel in vorm, materiaal als detaillering, en de wijze waarop de brug en de aansluiting met het kerkeiland landschappelijk wordt ingepast. Een uitzondering hierop vormt de toepassing van de in het zicht geplaatste stalen liggers onder het brugdek.

De oorspronkelijke constructie van de brug, met halverwege de brug een pijler, was volledig uitgevoerd in hout. Het brugdek was eveneens opgebouwd uit houten delen. Voor de draagconstructie van de brug wordt nu een combinatie van staal en hout voorgesteld. Hoewel de maatvoering van de oorspronkelijke brug is overgenomen in het nieuwe ontwerp, wijkt de toepassing van staal af van de oorspronkelijke constructie van de brug. Staal vormt in deze historische, rijksmonumentale context een oneigenlijk materiaal, en dient hier te worden vermeden. Ik adviseer u om de nieuwe brug, net als de historische brug, te voorzien van houten brugliggers.

Nog onduidelijk is of voor het aanleggen van de landhoofden graafwerkzaamheden nodig zijn. De diepte van de nieuwe landhoofden is niet aangeduid op de tekeningen. Daarom adviseer ik u, gezien het kerkeiland een archeologisch rijksmonument is, inzichtelijk te maken of graafwerkzaamheden nodig zijn dieper dan 30 centimeter voor de landhoofden van de nieuwe brug.

Tuinontwerp

De versmalling van het huidige verharde toegangspad betekent een verbetering van het beeld van het kerkeiland. Het is positief dat het nieuwe tuinontwerp qua karakteristiek aansluit bij de slingertuin zoals deze aan het eind van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw op deze plek aanwezig was. De voorgestelde lage beplanting draagt hieraan bij. Daarnaast is het positief dat de in het tuinhistorisch onderzoek hooggewaardeerde dubbele bomenrij behouden blijft, en het in dit onderzoek tevens benoemde eendenhuisje wordt teruggeplaatst in de gracht. Idealiter worden de nieuwe paden aangelegd op de locatie van de oorspronkelijke paden van de slingertuin. Uit het tuinhistorisch onderzoek wordt het exacte verloop van de oorspronkelijke paden niet duidelijk. Ik adviseer u daarom om te onderzoeken of de oorspronkelijke ligging van de slingerpaden kan worden achterhaald in het veld (met inachtneming van de archeologische waarde van het terrein), en vervolgens het ontwerp hier waar mogelijk op te herzien.

Daarnaast adviseer ik u om de lage beplantingsvakken direct tegen de gevels van de kerk iets vrij te houden van de kerk, zowel omdat dit beter aansluit bij de historische situatie, als het verrichten van toekomstig onderhoud aan de kerk vergemakkelijkt. De voorgestelde bankjes en picknickbank zijn vrij grof in hun uitstraling, en weinig passend binnen deze context. Ik adviseer u deze te vervangen door eenvoudige bankjes, met een fijne, slanke belijning, gezien de kleine groene ruimte waarin deze geplaatst staan, de uitstraling van de gepleisterde kerk en de stijl van de slingertuin. Ik adviseer u daarnaast om een werkschrijving toe te voegen met een opruimtekening en een uitvoeringstekening, inclusief de beplanting.

De grafzerken hebben een hoge monumentale waarde, maar zijn in de jaren zeventig al eens herplaatst en deels afkomstig uit het interieur van de kerk, waardoor niet alle zerken een directe relatie hebben met het oorspronkelijke kerkhof. Bezien vanuit dit licht: het verstrooide patroon waarmee de zerken in het nieuwe ontwerp over het terrein worden geplaatst, suggereert dat deze verwijzen naar de oorspronkelijke locatie. Dat is echter niet of nauwelijks meer te achterhalen. De graftekens die oorspronkelijk op het kerkhof lagen of stonden, waren in rijen opgesteld, bekeken vanaf de kerk, waarbij de kerkmuur als referentie diende, bijvoorbeeld met een regelnummer. De voorgestelde plaatsing van de zerken doet hier afbreuk aan, en botst bovendien met de romantische tuinaanleg met slingerpaden, waarbinnen grafzerken normaal gesproken geen plaats hebben. Een meer functionele plaatsing, in lijn met de oorspronkelijke uitgangspunten, doet meer recht aan de cultuurhistorisch waardevolle zerken. De slechte technische staat van de zerken vereist echter wel aandacht. Om verdere schade te voorkomen is het noodzakelijk om deze op een fundering te plaatsen, bijvoorbeeld door de zerk te plaatsen op een betonplaat die kleiner is dan de zerk zodat de onderplaat niet zichtbaar is. Eventuele gebroken delen dienen te worden gelijmd of met doken te worden herbevestigd. De betonplaat dient vervolgens aangeaard te worden, zodat deze uit het zicht is. Daarnaast is het van belang om zorg te dragen dat maaierwerkzaamheden geen schade kunnen veroorzaken aan de stenen, door de zerk wat hoger te plaatsen dan het maaiveld. Geadviseerd wordt om de zerken na herstel te laten liggen op de huidige plaatsen. Op die manier blijft de historische gelaagdheid van het kerkeiland intact.

In algemene zin wil ik u tenslotte het volgende meegeven. Vanuit funerair oogpunt is de verwachting dat bij graafwerkzaamheden nog steeds botresten aangetroffen kunnen worden. Hier dient prudent mee omgegaan te worden en het hovenierswerk dient hier op afgestemd te worden (controle na regenbuien bijvoorbeeld). Ook dient voorzien te worden in een verzamelgraf ter plekke of op de begraafplaats.

Tenslotte geef ik u een drietal overwegingen mee. De eerste overweging is om de keuze voor het materiaal Komex voor de verharding van de paden nog eens te bezien. Dit materiaal dient goed gefundeerd te zijn om kuilen en poelen te vermijden, die niet goed aangevuld kunnen worden. Mogelijk is een eenvoudig zandpad of een kleischelpen pad beter geschikt voor deze locatie, met name ook in het beheer. Ten tweede tonen de foto's van de huidige situatie dat er in de gracht sprake is van veel kroosvorming. Een beheerplan, niet alleen voor het terrein, maar ook voor de gracht, kan tot verbetering van de waterkwaliteit leiden. Ten derde, mogelijk zijn er nog stukken aanwezig in het bouwarchief over de herinrichting van het kerkeiland in de jaren zeventig, waarin wordt gesproken over de omgang met het ruimen en verplaatsen van zerken en beplanting. Dergelijke informatie kan bijdragen aan het begrip van deze opgave.

Uitgangspunten

Voor meer informatie over aanpassing, restauratie en verduurzaming van rijksmonumenten kunt u onder andere terecht bij '*Uitgangspunten en overwegingen advisering gebouwde en groene rijksmonumenten*' op www.cultureelerfgoed.nl en op www.stichtingerm.nl

Afschrift en tekeningen

Graag wijs ik u erop dat u op grond van het Bor verplicht bent een afschrift van het ontwerpbesluit en van de beschikking, beide met bijbehorende stukken, op te sturen naar de staatssecretaris van OCW, via het Omgevingsloket online of omgevingsvergunning@cultureelerfgoed.nl.

Onze referentie

1322063

Vragen

Mocht u nog vragen hebben over de inhoud van dit advies, dan kunt u contact opnemen met de contactpersoon die in het briefhoofd vermeld staat.

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,